

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-50>

УДК 332.1; 33.711

СІЛЬСЬКИЙ РОЗВИТОК ІЗ ЗАЛУЧЕННЯМ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА: ПРИКЛАД СЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

RURAL DEVELOPMENT THROUGH TERRITORIAL PARTNERSHIP: THE CASE OF SLOVAK REPUBLIC

Костецька Ірина Іванівна

кандидат економічних наук,

Національний університет «Острозька академія»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5340-0145>**Kostetska Iryna**

National University of Ostroh Academy

У статті розглядається роль асоціацій і мереж неурядових організацій у розвитку сільських територій, які стають дедалі популярнішими в країнах Європейського Союзу, зокрема в Словаччині. Основна мета полягає у вивченні потенціалу неурядових об'єднань для сприяння багатофункціонального розвитку сільських територій. Особлива увага приділяється програмі LEADER і Національній мережі розвитку сільських територій Словацької республіки, які залучають місцеві громади до активного розвитку власних регіонів. Аналіз показує ефективність співпраці між державним, приватним та громадським секторами, що сприяє територіальній згуртованості та вирішенню соціальних і екологічних проблем. У висновках автори висувають рекомендації щодо впровадження цього досвіду в Україні, особливо в контексті європейської інтеграції та післявоєнної відбудови.

Ключові слова: локальні групи діяльності, територіальне партнерство, сільський розвиток, стратегія, Словацька Республіка.

The article discusses the associations and networks of non-governmental organizations involved in rural development in the European Union, with a focus on Slovakia as an example of successful implementation of such projects. The study includes a theoretical review of sustainable development issues in the EU, a comparison of support conditions and tools, and an assessment of the level of rural development in Slovakia. The aim of the research is to analyze the activities of territorial associations during the latest planning period to identify opportunities for multifunctional rural development beyond traditional agriculture. Particular attention is paid to the study of the effectiveness of Local Action Groups (LAGs) in Slovakia and their contribution to sustainable regional development. The article provides a comparative analysis of the conditions and tools for supporting sustainable rural development in Slovakia and offers recommendations for countries aspiring to integrate into the European Union. The theoretical foundations of sustainable development and rural management in the EU are complemented by an analysis of institutional structures, national and European programs such as LEADER and "Community-Led Local Development" (CLLD). The study employs both quantitative and qualitative methods, including critical analysis, statistical methods, case studies, and an abstract-logical approach. The main results include recommendations for improving rural support and management systems based on Slovakia's experience. Particular attention is given to the LEADER program and the National Rural Development Network of the Slovak Republic, which actively involve local communities in the development of their regions. The analysis demonstrates the effectiveness of cooperation between the public, private, and civil sectors, promoting territorial cohesion and addressing social and environmental challenges. In conclusion, the author proposes recommendations for implementing this experience in Ukraine, particularly in the context of European integration and post-war reconstruction.

Key words: Local activity groups, territorial partnership, rural development, strategy, Slovak Republic.

Постановка проблеми. Асоціації та мережі неурядових організацій з розвитку сільських територій набувають популярності в Європейському Союзі. Словаччина також

подає хороший приклад у цій сфері. Метою цього дослідження є аналіз реалізованих проєктів за останні десять років. Саме впровадження різних проєктів дозволяє здійснювати

багатофункціональний розвиток сільських територій, а не лише зосереджуватися на сільському господарстві. Як результат, будуть висунуті пропозиції для країн, які прагнуть інтегруватися до Європейського Союзу.

Детальне дослідження охоплює питання, пов'язані з сільськими територіями та сільським господарством у Словаччині. Теоретичний огляд представляє основні проблеми сталого розвитку та управління сільськими територіями в Європейському Союзі. Основним питанням є порівняння умов, інструментів підтримки та оцінка поточного рівня сталого розвитку у Словаччині. Результат дослідження включатиме пропозиції щодо вдосконалення системи підтримки та управління, а також моніторингу сталого розвитку сільських територій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Сільські території відіграють важливу роль у кожній країні, слугуючи ключовим елементом економічного розвитку. Водночас вони мають значний соціальний, культурний та природний потенціал. Асоціації та мережі неурядових організацій, що займаються розвитком сільських територій, популярні в Європейському Союзі, це підтверджено в наукових працях Lengerer [7], Ray [10], Musiał-Malago, M., Marcisz, J. [9], Malíková L., Daško M. [8], Kostetska I., Baran-Zgłobicka B. [6]. Тематика територіального партнерства в Україні висвітлена не до кінця, проте є ряд напрацювань в науковця Корінця Р. [2], Бутенко Н. [1], Костецької І. [3]. Таким чином, постає необхідність детального дослідження, пов'язаного з розвитком сільських територій та сільського господарства на прикладі країн ЄС.

Для проведення дослідження і отримання результатів використано як якісні, так і кількісні методи: критичний аналіз (огляд та оцінка відповідної літератури); статистичний метод (збір та аналіз статистичних даних, що стосуються досліджуваних територіальних одиниць та їхніх документів); кейс-стаді (характеристика напрямків підготовки стратегій місцевого розвитку Локальних груп в Словаччині); абстрактно-логічний метод (формулювання концепцій, висновків та рекомендацій).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Враховуючи актуальність дослідження, та нові виклики, що постають з якими стикаються сільські території, зокрема в українських реаліях, необхідним є поглиблення досліджень проблематики. Таким чином, дослідження зосереджене на вивченні досвіду Словацької Республіки для

підготовки пропозицій для України на її шляху до європейської інтеграції та післявоєнної відбудови сільських територій.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є оцінка ефективної діяльності Локальних груп в Словаччині для поширення успішного досвіду як дієвого додаткового інструменту для сільського розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Озираючись на реформи, які відбулися в Україні до початку війни і вже після повномасштабного вторгнення, свідчать про значущість теми та необхідність подальшого аналізу. Отримання Україною статусу кандидата на членство в ЄС (23 червня 2022 року) збільшило кількість викликів та питань, пов'язаних з приведенням поточних українських документів у відповідність до стандартів ЄС. Інтеграція України в глобальний економічний простір потребує врахування досвіду країн, які вже пройшли реформи в аграрному секторі. Досвід європейського сусіда може бути найбільш цікавим і корисним для України. Територіальне партнерство є новою концепцією в Україні, і зарубіжний приклад тільки починає з'являтися в науковій літературі. Зокрема, Корінець Р. [2] в своїх наукових працях наголошує на важливості і перевагах локальних територіальних партнерств.

Міжгалузеве партнерство є добровільною співпрацею суб'єктів трьох секторів (державного, економічного, соціального) у процесі ідентифікації предмету суспільних завдань і спільного розроблення шляхів їх вирішення. Децентралізація державних послуг у поєднанні з впровадженням принципу субсидіарності робить місцеву політику природною сферою такого партнерства.

Місцеві асоціації відіграють важливу роль у процесі розвитку села. Вони є основою для розвитку місцевих громад, оскільки стимулюють їх активність і залучають до створення та реалізації місцевих стратегій розвитку сільських територій. Також місцеві асоціації органічно доповнюють діяльність органів місцевого самоврядування, інтегруючи та активізуючи мешканців громад [1; 9; 11].

ЛГД створювалися відповідно до програми LEADER [4], яка постала в рамках політики розвитку ЄС у сільській місцевості. LEADER – це європейська програма, метою якої є залучення місцевих суб'єктів у сільській місцевості до розвитку їхніх власних регіонів шляхом формування Груп місцевих дій (LAG) та розробки та впровадження стратегій. Програма ЛІДЕР існує вже майже 30 років. До цього

часу було створено понад 2500 LAG, які охоплюють понад 50% сільського населення ЄС. Окрім співпраці, LEADER характеризується ще 6 ключовими характеристиками, показаними на рис. 1.

У той час як програма LEADER фінансується Європейським аграрним фондом, 7 ключових особливостей LEADER були розширені у попередньому програмному періоді (2014-2020) під більш широким терміном «Розвиток сільських територій під керівництвом місцевих громад» (CLLD) і тепер охоплюють інші фонди ЄС. Проте, різниця між програмою CLLD і підходом LEADER, полягає у більш інтегрованому підході та різноманітнішій моделі фінансування. До недавнього часу розподіл ресурсів програми LEADER для підтримки проектів у сільських територіях здійснювався лише за рахунок ресурсів Європейського аграрного фонду. Однак тепер Локальні групи діяльності (ЛГД) у сільських територіях також мають доступ до фондів Європейського фонду регіонального розвитку, соціального фонду та рибного господарства. Тобто, перевагою ЛГД є їх прямиий

доступ до участі в європейських програмах і отримання фінансування на власні ініціативи (проекти) [5].

Розширення доступу до кількох фондів у сільських територіях створює кращі можливості для забезпечення узгодженості у розвитку та допомагає уникнути перешкод, які виникали через попередні обмеження, що призводили до того, що деякі території та потреби залишалися без уваги або фінансування. Завдяки більш різноманітному механізму фінансування місцеві ініціативні групи програми LEADER можуть вирішувати складніші завдання розвитку сільських територій, ніж раніше, такі як співпраця між сільськими, рибальськими та міськими територіями, соціальна згуртованість та надання важливих послуг для мешканців сільських територій, послуг для людей з інвалідністю та ІКТ. Починаючи з попереднього програмного періоду (2014–2020), використання мультифондів CLLD було також розширено і на міський вимір.

Слід зазначити, що CLLD в ЄС базується на трьох взаємопов'язаних елементах:

Рис. 1. Ключові елементи європейської програми LEADER

Джерело: [4]

1. Місцеві ініціативні групи (представники публічних та приватних місцевих соціально-економічних інтересів).

2. Інтегровані стратегії місцевого розвитку.

3. Чітко визначені території.

Усі три елементи підпадають під конкретні вимоги, викладені в Загальному регламенті з положеннями (CPR). Наприклад, цільова територія повинна мати населення від 10 000 до 150 000 мешканців, а стратегії повинні включати, серед іншого, цілі, яких прагнуть досягти, аналіз потреб і потенціалу території, а також плани дій і фінансування. Загальний регламент також передбачає, що CLLD має бути інноваційним у місцевому контексті та включати мережування і співпрацю. Європейська комісія опублікувала путівник для місцевих учасників, щоб надати їм практичні інструменти та рекомендації для впровадження CLLD у різних контекстах.

На основі попередніх досліджень, представлених в наукових публікаціях [7; 8], доцільно розглянути на конкретному прикладі досвід Словаччини. Отже, в країні створена Національна мережа розвитку сільських територій Словацької республіки (Národná sieť rozvoja vidieka SR), яка об'єднує організації та адміністративні органи, що беруть участь у розвитку сільських територій та безперервній реалізації Програми розвитку сільських територій СР 2014–2022 відповідно до ст. 55 Регламенту (ЄС) № 1305/2013 про підтримку розвитку сільських територій з ЄАПФР та ст. 5 Принципу партнерства та багаторівневого управління Регламенту (ЄС) № 1303/2013. Безпосередньо організація співпрацює з Міністерством сільського господарства і розвитку сільських територій Словацької Республіки (MPRV SR) та Європейською мережею спільної сільсько-господарської політики.

Для програмного періоду 2014 - 2020 року хостингом стала Агенція розвитку сільських територій, розташована в м. Нітра, яка була державною організацією при Міністерстві сільського господарства і розвитку сільських територій СР з національною юрисдикцією. Цю роль організація виконувала і в попередньому програмному періоді, що дозволило продовжити успішно реалізовані активності NSRV SR з програмного періоду 2007–2013 рр. за цей час було надано майже 10 700 консультацій та консультацій, проведено понад 400 навчальних заходів і заходів національної та транснаціональної співпраці, а також 230 просвітницьких заходів, що охопили понад 11 000 учасників.

З 1 січня 2023 року хостинговою організацією NSRV SR став Інститут знань у сільському господарстві та інновацій (IZPI). Діяльність здійснюється через Відділ Національної мережі розвитку сільських територій СР.

IZPI був створений 1 січня 2023 року відповідно до рішення Міністерства сільського господарства і розвитку сільських територій СР № 8570/2022-250 шляхом інтеграції Агроінституту Нітра, державного підприємства, державної бюджетної організації Агенції розвитку сільських територій та зміни назви на Інститут знань у сільському господарстві та інновацій. IZPI є бюджетною організацією, створеною Міністерством сільського господарства і розвитку сільських територій СР.

Членство в NSRV SR відкрите для всіх цільових груп заявників і зацікавлених третіх осіб щодо всіх заходів у рамках PRV SR 2014–2022 і відповідно до ст. 54 Регламенту (ЄС) № 1305/2013, також включає партнерство відповідно до ст. 5 Регламенту (ЄС) № 1303/2013. NSRV SR співпрацює з іншими формальними та неформальними мережами, які сприяють якійсь реалізації інших Європейських структурних та інвестиційних фондів (ЄСІФ) і також бере участь у заходах і викликах Європейської мережі спільної сільсько-господарської політики.

Національна мережа розвитку сільських територій SR (NSRV SR) у періоді 2014–2022 об'єднувала організації та адміністративні органи, що берали участь у розвитку сільських територій, з метою правильної та безперервної реалізації Програми розвитку сільських територій SR 2014–2022. Серед основних цілей Національної мережі слід виділити:

- Збільшити участь зацікавлених сторін у реалізації розвитку сільських територій.

- Покращити якість виконання програм розвитку сільських територій.

- Інформувати широку громадськість та потенційних одержувачів про політику розвитку сільських територій та можливості фінансування.

- Підтримувати інновації в сільському господарстві, виробництві продуктів харчування, лісовому господарстві та в сільських районах.

Локальні групи діяльності в Словаччині – це об'єднання представників публічних і приватних місцевих суспільно-економічних інтересів, у яких на рівні прийняття рішень ні органи державної влади, ні жодна інша група інтересів не мають більше ніж 49% голосів. Впро-

вадження підходу CLLD (Community-Led Local Development) як інструменту для інтегрованого підходу до територіального розвитку передбачено в Партнерській угоді Словацької Республіки на 2014-2020 роки. Протягом зазначеного періоду Програма LEADER залишалася обов'язковим елементом програм розвитку сільських територій, зокрема для вирішення питань місцевого розвитку, інновацій та боротьби зі змінами клімату. LEADER надалі сприятиме збалансованому територіальному розвитку сільських регіонів, що є однією з основних цілей політики розвитку сільських територій.

Умови для створення ЛГДМАС у Словаччині передбачають, що громадські об'єднання, які будуть відібрані Міністерством сільського господарства та розвитку сільських територій Словаччини на основі оцінки їх стратегій розвитку, отримають статус ЛГД і відповідну фінансову підтримку для реалізації своєї стратегії.

Висновки. Сільські території мають значний потенціал для економічного, соціального і культурного розвитку, що потребує відповідного управління та підтримки. Європейський досвід, зокрема, підхід програми LEADER і CLLD, демонструє ефективність залучення місцевих громад до розвитку власних територій. Успіх Локальних груп діяльності у Словаччині свідчить про важливість інтегрованих стратегій та багаторівневої співпраці між державними, приватними та громадськими секторами. Для України цей досвід є надзвичайно важливим у контексті європейської інтеграції та післявоєнної відбудови. Потенційно, саме українські дорадчі організації могли б на початковому рівні відіграти роль координатора в кожному регіоні, щодо поширення досвіду і переваг утворення територіальних партнерств. Тому подальші дослідження та адаптація європейських моделей до українських реалій є актуальними і необхідними для сталого розвитку сільських територій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бутенко Н. В. Розвиток партнерства в національній економіці: Монографія [Текст] / Н. В. Бутенко; НАН України, Інститут економіки промисловості. Київ : Вид-во ІЕП НАН України, 2015. 358 с.
2. Корінець Р. Сільський розвиток. Посібник для фахівців з аграрного та сільського розвитку територіальних громад. Київ 2023. 158 с.
3. Костецька І. І. Сільський розвиток із залученням територіального партнерства. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: економіка та менеджмент*. 2023. Вип. 3 (95). С. 43–48.
4. European Network for Rural Development (ENRD). URL: https://ec.europa.eu/enrd/leader-clld_en.html
5. EUROPEAN LEADER ASSOCIATION FOR RURAL DEVELOPMENT. URL: <https://elard.eu/leader-clld/>
6. Kostetska I., Baran-Zgłobicka B. Environmental policy in rural development management involving territorial partnerships. *ActaSci. Pol. Administratio Locorum*. 2024. № 23(2). P. 227–241.
7. Lengerer, F., Haartsen, T., Steinführer, A. (2023). Exploring Justice in the Process of Redesigning Local Development Strategies for LEADER: Representation, Distribution, and Recognition. *World*, 4, 56–79. DOI: <https://doi.org/10.3390/world4010005>
8. Malíková L., Daško M. The Impact of European Regional Policy and Local Action Groups on Intermunicipal Cooperation in Slovakia. *Contemporary Trends in Local Governance*. 2020. P. 151–172.
9. Musiał-Malago M., Marcisz J. Lokalne grupy działania i ich działalność na obszarach wiejskich na przykładzie województwa małopolskiego. 2019. Nr 1 (3). P. 158–171.
10. Ray, C. (2000). The EU LEADER programme: Rural development laboratory. *Sociologia Ruralis*, 40(2), 163–171. DOI: <https://doi.org/10.1111/1467-9523.00138>
11. Wiza P. L. Funkcjonowanie Czarnkowsko-Trzcianeckiej Lokalnej Grupy Działania jako przykład kreowania rozwoju lokalnego w województwie wielkopolskim. *Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna*. Vol. 55. 06 December 2021. P. 11–40. DOI: <https://doi.org/10.14746/rrpr.2021.55.08>

REFERENCES:

1. Butenko N.V. (2015) Development of partnership in the national economy: Monograph [Text] / N. V. Butenko; NAS of Ukraine, Institute of Industrial Economics. Kyiv: IEP Publication of the National Academy of Sciences of Ukraine, 358 p.
2. Korynets R. (2023) Rural development. A guide for specialists in agrarian and rural development of territorial communities. Kyiv, 158 p.

3. Kostecka I. I. (2023) Rural development with the involvement of territorial partnership. *Bulletin of the Sumy National Agrarian University. Series: economics and management*. Issue 3 (95). P. 43–48.
4. European Network for Rural Development (ENRD). URL: https://ec.europa.eu/enrd/leader-clld_en.html
5. EUROPEAN LEADER ASSOCIATION FOR RURAL DEVELOPMENT. URL: <https://elard.eu/leader-clld/>
6. Kostetska I., Baran-Zgłobicka B. Environmental policy in rural development management involving territorial partnerships. *ActaSci. Pol. Administratio Locorum* 23(2), 2024, p. 227–241.
7. Lengerer, F., Haartsen, T., Steinführer, A. (2023). Exploring Justice in the Process of Redesigning Local Development Strategies for LEADER: Representation, Distribution, and Recognition. *World*, 4, 56–79. DOI: <https://doi.org/10.3390/world4010005>
8. Malíková L., Daško M. (2020) The Impact of European Regional Policy and Local Action Groups on Intermunicipal Cooperation in Slovakia. *Contemporary Trends in Local Governance*. P. 151–172.
9. Musiał-Malago M., Marcisz J. (2019) Lokalne grupy działania i ich działalność na obszarach wiejskich na przykładzie województwa małopolskiego. Nr 1 (3). P. 158–171.
10. Ray, C. (2000). The EU LEADER programme: Rural development laboratory. *Sociologia Ruralis*, 40(2), 163–171. DOI: <https://doi.org/10.1111/1467-9523.00138>
11. Wiza P. L. (2021) Funkcjonowanie Czarnkowsko-Trzcianeckiej Lokalnej Grupy Działania jako przykład kreowania rozwoju lokalnego w województwie wielkopolskim. *Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna*. Vol. 55. 06 December 2021. P. 11–40. DOI: <https://doi.org/10.14746/rrpr.2021.55.08>.